

ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

У статті розглянуто певні концептуальні засади, що дають змогу унормувати педагогічну діяльність викладачів, які працюють з іноземними студентами. Зокрема, визначено професійні характеристики, необхідні для підготовки активного, мобільного фахівця.

Обґрунтовано необхідність створення умов для успішної інтеграції іноземного студента в нове навчальне середовище; умов, що сприяють ефективності фахової підготовки.

Особливу увагу приділено педагогічним умовам, спрямованим на розвиток особистості іноземних студентів, на формування в них професійно значущих якостей у процесі освітньої діяльності у ВНЗ.

Ключові слова: фахова підготовка, іноземні студенти, професійні характеристики, адаптація до процесу навчання, мовна підготовка.

Необхідність підготовки фахівця високого рівня є завданням будь-якого ВНЗ і можлива лише за умови успішної інтеграції студента, незалежно від його національності, в нове навчальне середовище.

Мета статті – розглянути деякі проблеми фахової підготовки іноземних студентів ВНЗ.

Аналіз наукових праць, у яких досліджено концепт “фахова підготовка”, дав змогу узагальнити їх згідно зі змістом авторських підходів. Так, низка досліджень виокремлює проблему методико-технологічних особливостей фахової підготовки: інноваційні методи навчання у ВНЗ (Н. Наумкін, О. Грошева); проектно-модульне навчання та використання проблемно-модульних технологій у ВНЗ (С. Дейнега, Г. Єрофєєва, М. Зуєва, С. Осипова, О. Піралова, Л. Пономарьова); практико-орієнтоване навчання (І. Петрова); інтерактивні методи навчання (І. Гревцева).

Актуальною для наукових досліджень у галузі фахової підготовки є проблема формування в майбутніх спеціалістів певних професійно необхідних якостей: особистої мобільності (Т. Котмакова); конкурентоспроможності (О. Романовська); професійної самосвідомості (Н. Шварп).

Активно досліджуються мотиваційно-цільові аспекти фахової підготовки: прийоми розвитку мотивації навчання студентів вищих навчальних закладів (А. Бобирєва, Л. Грень, С. Занюк); формування професійної спрямованості особистості (Л. Сподін) та професійної спрямованості науково-дослідної роботи студентів (С. Єфремов); проблеми професійної придатності та професійного самовиховання (О. Барно, С. Даньшева).

Таким чином, визначаємо, що, хоча поняття “фахова підготовка” є достатньо широко дослідженим у наукових працях, особливість цього процесу стосовно іноземних студентів залишилась поза увагою науковців.

Фахова підготовка має здійснюватись відповідно до певних концептуальних засад, які дають змогу унормувати педагогічну діяльність викла-

дачів, усвідомити очікуваний результат, обґрунтувати вибір певних методів і прийомів тощо. Певні наукові досягнення в галузі педагогічної методології фахової підготовки визначаємо важливими щодо підготовки фахівців із числа іноземних студентів і виокремлюємо як орієнтири.

1. Перехід освіти на індивідуально-особистісну основу. На думку Т. Бірюкової, у системі вищої освіти спостерігається виразна тенденція гуманізації: людина стає центром освітньої політики держави. Перехід освіти на індивідуально-особистісну основу стає одним із потужних важелів підвищення якості освітнього процесу та підготовки фахівців [5].

2. Реалізація ідей неперервної освіти. На думку М. Кучеряну система неперервної освіти має такі інтегративні якості, як цілісність, наступність, гнучкість, динамічність, прогностичність, адаптивність, і, на відміну від традиційної системи освіти, орієнтується на розвиток людини як особистості впродовж усього життя, допомагає адаптуватись у швидкоплинному світі, дає можливості для саморозвитку [6].

3. Упровадження у фахову підготовку практико-орієнтованого навчання. Досліджуючи проблему фахової підготовки, І. Петрова дійшла висновку, що вивчення спеціальних дисциплін у ході практико-орієнтованого навчання безпосередньо на підприємствах веде до підвищення якості професійної підготовки та сприяє розвитку більш усвідомленого, ціннісного ставлення до майбутньої професії [7].

4. Використання інтерактивних методів навчання як одного з найважливіших засобів професійної підготовки фахівця, які, на думку І. Гревцевої, сприяють вдосконаленню професійної підготовки в умовах переходу системи освіти ВНЗ на інноваційну особистісно-розвивальну парадигму [8].

5. Удосконалення рефлексивної складової професійної підготовки, що дасть змогу досягти усвідомлення проблем та їх корекції відносно критеріїв якості освіти. Серед існуючих наукових поглядів щодо поняття “рефлексія” найбільш цікавим вважаємо науковий доробок О. Резван, у якому автор визначає рефлексію як “співвіднесення можливостей свого “Я” з тим, чого вимагає обрана професія, зокрема з існуючими про неї уявленнями, а функціональним призначенням рефлексії – аналіз і корекцію власних досягнень з метою професійного та особистісного самовдосконалення” [9, с. 556].

6. Інформатизація фахової підготовки, зумовлена тенденцією глобалізації інформаційного простору. Погоджуємось із Т. Авакумовою, що інформаційне середовище якісно змінює позиції відносин студента й педагога. Науковець пояснює це тим, що володіння інформацією, а також оперативність її отримання та активність використання робить студентів посправжньому рівноправними партнерами в суб’єкт-суб’єктних відносинах із викладачами, визначає їхню незалежність у судженнях [10]. Таким чином, стає зрозумілим, що навчання на основі використання інформаційних засобів є системою взаємної навчальної діяльності, структуроутворювальним елементом якої виступає процедура взаємодії педагога та студента з

тієї навчальної проблеми, яку вони спільно вирішують у навчально-пізнавальній діяльності.

7. Упровадження принципу зворотного зв'язку. Відповідно до концепції професійної освіти, наукового підходу до вдосконалення навчального процесу з метою реалізації успішного виконання завдань професійної діяльності необхідним є забезпечення зворотного зв'язку між викладачем і студентом у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Зокрема, І. Зимня стверджує, що “відомості про процес або результат виконання дії є зворотним зв'язком, що здійснює контроль, регуляцію і управління” [11, с. 213–214]. Таким чином, управління фаховою підготовкою не може бути ефективним без систематичного й достатнього за обсягом здійснення принципом зворотного зв'язку.

8. Формування професійного самовизначення у процесі фахової підготовки. Аналізуючи питання професійного самовизначення у загальному, психологічному й педагогічному значеннях, погоджуємося з трактуванням Л. Сподіної, яке дає підстави схарактеризувати професійне самовизначення як формування ставлення людини до самої себе як суб'єкта професійної діяльності, що не зводиться лише до акту вибору професії, а формується також у процесі професійного навчання [3].

Отже, фахова підготовка є складним інтегрованим процесом, ефективність якого визначається забезпеченням вищезазначених принципів діяльності суб'єктів цього процесу.

Цікавим вважаємо праці Т. Бакликової, Л. Грень, Л. Сподіної [1; 2; 3], основні тези яких можна виокремити як такі, що дають змогу удосконалити підготовку фахівців із загалу іноземних студентів:

- формування та розвиток рефлексивного мислення у процесі фахової підготовки, що дає змогу спрямовувати майбутніх спеціалістів на постійний аналіз та корекцію особистих досягнень відповідно до вимог готовності до професійної діяльності;
- упровадження цілісної системи профорієнтаційної роботи з метою ефективного професійного відбору молоді для її орієнтації на певні галузі фахової діяльності;
- професійного зростання та професійної мобільності особистості, що здійснюється за рахунок формування та розвитку мотивації до оволодіння професією та адаптації до умов сучасного виробництва;
- упровадження інформаційних технологій, яке сприяє гнучкому засвоєнню навчальної інформації відповідно до рівня особистої навчальної підготовки та дає змогу оптимізувати процес підготовки студентів до навчальних занять.

Отже, головним завданням фахової підготовки є підготовка активного, мобільного фахівця, що здатен навчатись упродовж усього життя та нести повну відповідальність за свою професійну діяльність.

У визначенні професійних характеристик, необхідних для підготовки такого фахівця, спираємось на досвід Т. Котмакової, яка загострює увагу

на професійно необхідній якості фахівця – особистісній мобільності, що сприяє зростанню його конкурентоспроможності на ринку праці. Ефективності формування особистої мобільності майбутніх фахівців сприяють такі педагогічні умови:

- побудова освітнього процесу з опорою на потребу особистості активного творчого саморозвитку;
- організація діалогічного спілкування викладача та студентів на засадах гуманізації їхньої взаємодії як суб'єктів освітнього процесу;
- активний розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців шляхом упровадження в освітній процес активних методів навчання [4].

Інтеграція іноземного студента в нове навчальне середовище є можливою лише за умови його успішної адаптації до процесу навчання. Головною проблемою ефективного входження іноземних студентів у навчальний процес є суперечність між рівнем їхньої готовності до сприйняття навчальної інформації та вимогами стандартів української вищої школи. Такий підхід до цієї проблеми дає змогу визначити її міждисциплінарний характер, що виявляється у психолого-педагогічних аспектах взаємодії різних складових навчального процесу загалом.

Необхідність соціалізації іноземних студентів у нерідній країні спрямовує викладачів до надання їм допомоги та підтримки. Цей процес містить широке коло адаптаційних заходів, перегляд уявлень про життя за кордоном і вироблення стратегії власної життєдіяльності в країні навчання. Тобто успішність навчання іноземних студентів досягається високим рівнем адаптованості до нових умов життя й навчання в нерідній країні.

Іноземні студенти, які навчаються в Україні, різняться як за рівнем мовної підготовки, так і за умовами їх договірних обов'язків. Так, студенти з далекого зарубіжжя обов'язково мають закінчити підготовчий факультет перед вступом на перший курс вищого навчального закладу з метою оволодіння мовою країни навчання. Студенти з близького зарубіжжя (Туркменістан, Азербайджан, Узбекистан) за умовами міжнародних угод між Україною та рідною країною вступають одразу на перший курс, оскільки вони вивчають російську мову в шкільному курсі. Таким чином, ці студенти, на відміну від студентів далекого зарубіжжя, не отримують додаткового часу для психолого-педагогічної адаптації. Труднощі адаптації пов'язані з реальними психофізіологічними можливостями іноземних студентів, специфікою навчання нерідною мовою, рівнем сформованості лінгвістичного апарату та вимогами державних освітніх стандартів за фахом.

Для вирішення проблеми досягнення адаптованості й комфортності навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах застосовують цілісну системно організовану діяльність щодо створення сприятливих умов для успішного функціонування студента. Ця діяльність ґрунтується на принципах особистісно орієнтованого навчання й здійснюється у межах психолого-педагогічних технологій, які спрямовані на запобігання проблемам на певному етапі розвитку особистості. Реалізацію принципів осо-

бистісно орієнтованого підходу забезпечує переорієнтація взаємин педагога й іноземних студентів на суб'єкт-суб'єктні відносини, що, в свою чергу, виявляє творчу індивідуальність студентів і педагога. Таким чином, створюються умови для підвищення ефективності освітніх процесів у формуванні професійної компетенції іноземних студентів.

Педагогічна практика доводить, що ефективності фахової підготовки сприяє емоційно-психологічне задоволення освітнім процесом, комфортність умов навчання, успішність засвоєння освітньої програми й усвідомлення правильності професійного вибору. Особливістю фахової підготовки іноземних студентів є те, що результативність цього процесу залежить від засвоєння мови країни навчання як засобу спілкування.

Оскільки однією з основних проблем у навчанні іноземців в українських вишах є саме проблема організації мовної підготовки (за фаховим спрямуванням), підготовка іноземних студентів в українських ВНЗ здійснюється різним способом (студенти з далекого зарубіжжя на підготовчому факультеті вивчають мову країни навчання до рівня комунікативної компетентності, іноземці із країн СНД вступають одразу на перший курс обраного ними університету). Однак, як свідчить практика, володіння мовою студентами країн СНД здебільшого є недостатнім для їхньої інтеграції в інформаційне середовище профільного ВНЗ. Поза увагою науковців залишились проблеми організації мовної підготовки в навчальних групах, які складаються з іноземних студентів різного рівня мовної підготовки, і етнічний склад яких є досить полікультурним. Так, в одній групі можуть навчатися студенти із Туркменістану, Конго, Китаю, Марокко тощо. Складність роботи викладача у такій групі виявляється в тому, що, крім різного рівня мовної підготовки (студенти з Туркменістану не вивчали мову на підготовчому факультеті, а тому є ризик, що їхнє володіння мовою виявиться недостатнім для навчання в групі інших студентів), студенти причетні до різних культур, а тому мають різні уявлення про нормативність поведінки в спільноті. Таким чином, перед викладачами постає проблема: віднайти чинники, які б згуртували студентів у групі. На нашу думку, такими чинниками є саме професійні цінності майбутніх фахівців.

Ефективне формування професійно-ціннісного ставлення іноземних студентів до освітньої діяльності у ВНЗ в ході вивчення ними мови країни навчання забезпечується дотриманням сукупності організаційно-педагогічних, професійно-особистісних та дієво-практичних педагогічних умов. При цьому організаційно-педагогічні умови розглядаються автором як такі, що спрямовані на виявлення рівня готовності іноземних студентів до освітньої діяльності та забезпечення ефективної організації освітнього процесу у ВНЗ, тобто диференціацію студентів за рівнем володіння мовою та їхньої готовності до освітньої діяльності у ВНЗ; розробку програм підготовки студентів-іноземців з урахуванням професійної спрямованості; забезпечення доступу іноземних студентів до освітніх ресурсів; організацію навчального процесу на принципах особистісно-орієнтованого підходу.

Професійно-особистісні педагогічні умови є спрямованими на розвиток особистості іноземних студентів, на формування у них професійно значущих якостей у процесі освітньої діяльності у ВНЗ. Їх функціональне призначення реалізується в адаптації іноземців до соціокультурного середовища ВНЗ; формуванні позитивної мотивації до освітньої діяльності; вибудовуванні ієрархії професійно-значущих цінностей і визначення перспектив професійної підготовки у ВНЗ; створенні позитивного емоційно-психологічного клімату на заняттях. Дієво-практичні або технологічні педагогічні умови дають змогу здійснювати орієнтацію освітнього процесу на майбутню професію, спрямовуючи викладачів до застосування ефективних методів, прийомів та засобів, необхідних для оволодіння професійно значущими знаннями, та вміннями в процесі вивчення мови. До цих методів належить залучення студентів до активної комунікативної діяльності на заняттях та в позааудиторний час; надання можливості реалізувати мовленнєві та мовні уміння в ситуаціях міжкультурної комунікації; оволодіння прийомами самостійної пізнавальної діяльності. Названа діяльність має специфічні цільові, змістові й процесуальні характеристики й спрямована на реалізацію іноземними студентами своїх особистісних цілей, потреб і можливостей в соціокультурній, суспільно-політичній та професійній галузях спілкування.

Висновки. Отже, визначаємо, що найважливішою проблемою фахової підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах освіти є їхнє професійне навчання нерідною мовою, яка має стати не лише засобом спілкування у полікультурній комунікації, а й інструментом професійно-пізнавальної діяльності. Такий підхід до значущості мовної підготовки підвищує її роль у процесі ефективної професійної підготовки майбутнього фахівця загалом.

Список використаної літератури

1. Баклыкова Т. Ю. Управление процессом формирования профессиональной направленности студентов университета на этапе пропедевтического обучения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. Ю. Баклыкова. – Челябинск : ГОУВПО “Уральская государственная академия физической культуры”, 2004. – 173 с.
2. Грень Л. М. Развитие мотивационной сферы студентов как основа достижения успеха в будущей профессиональной деятельности Проблемы инженерно-педагогической освіти / Л. М. Грень. – Харків : УПА, 2010. – № 28/29. – С. 35–38.
3. Сподін Л. А. Педагогічні умови формування професійної спрямованості особистості студентів вищих аграрних закладів освіти 2001 року : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. А. Сподін. – Київ : Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України, 2001. – 20 с.
4. Котмакова Т. Б. Формирование личностной мобильности как профессионального качества будущих специалистов в процессе обучения в вузе: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Татьяна Борисовна Котмакова. – Хабаровск, 2011. – 198 с.
5. Бирюкова Т. А. Педагогические условия повышения уровня профессионального образования будущих специалистов менеджмента : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Т. А. Бирюкова. – Магнитогорск : Челяб. гос. пед. ун-т, 2001. – 20 с.
6. Кучеряну М. Г. Особенности подготовки специалиста в условиях непрерывного педагогического образования в России и за рубежом / М. Г. Кучеряну // Ярославский педагогический Вестник. – 2007. – № 3 – 318 с.

7. Петрова И. В. Формирование профессиональных компетенций у студентов вузов в ходе практико-ориентированного обучения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ирина Владимировна Петрова. – Ульяновск, 2010. – 255 с.

8. Гревцева И. В. Инновационные подходы и технологии повышения качества профессионального образования : матер. конфер. / И. В. Гревцева. – Ливны : Ливенский филиал Госуниверситета – УНПК, 2013. – С. 71–75.

9. Резван О. О. Рефлексивна позиція студентів вищих технічних закладів освіти як фактор їхньої фахової реалізації. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 27 (80). – 596 с.

10. Аввакумова Т. А. Формирование операционных навыков обучения на основе субъектных отношений в профессиональной подготовке студентов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Т. А. Аввакумова. – Москва, 2002. – 145 с.

11. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. А. Зимняя. – 2-е изд. доп., испр. и перераб. – Москва : Логос, 2001. – 384 с.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2015.

Семененко И. Е. Проблемы профессиональной подготовки иностранных студентов в условиях высшего учебного заведения

В статье рассматриваются некоторые концептуальные положения, позволяющие нормировать педагогическую деятельность преподавателей, работающих с иностранными студентами. В частности, определяются профессиональные характеристики, необходимые для подготовки активного, мобильного специалиста.

Обосновывается необходимость создания условий для успешной интеграции иностранного студента в новую учебную среду; условий, способствующих эффективности профессиональной подготовки.

Особое внимание уделяется педагогическим условиям, направленным на развитие личности иностранных студентов, на формирование у них в процессе образовательной деятельности в ВУЗе профессионально значимых качеств.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, иностранные студенты, профессиональные характеристики, адаптация к процессу обучения, языковая подготовка.

Semenenko I. The Problems of Professional Training of Foreign Students in Higher Educational Institutions

The article deals with some conceptual frameworks, which allow to regulate teaching activities of teachers working with foreign students. In particular, the professional characteristics necessary to prepare active, mobile professional are determined.

This article is devoted to substantiation of necessary conditions for successful integration of foreign students in the new learning environment; conditions conducive to efficiency training.

Special attention is paid to pedagogical conditions aimed at personal development of international students, at forming their professional qualities important in the educational activities at the higher educational establishments.

The main problem of efficient entry of foreign students in the learning process is determined: the contradiction between the level of their readiness to accept the information and training requirements of national standards of higher education. Attention is paid to the interdisciplinary nature of the problem, which results in psychological and educational aspects of the interaction of various components of the educational process as a whole.

The article draws attention to the need for socialization of foreign students in a foreign country that sends teachers to help and support them.

The factors that contribute to the effectiveness of professional training (emotional and psychological satisfaction of the educational process, comfortable learning environment, successful mastering of educational programs and awareness of correctness of professional choice) are analyzed. Defined feature professional training of foreign students: dependence efficiency of the process of language acquisition study countries as a means of communication.

Attention is paid to the fact that it is in the classroom for language training must be laid professionally-value treatment of foreign students for training.

Key words: *professional training, foreign students, professional characteristics, adaptation to the learning process, language training.*